

РЕДИСТРИБУЦИЈА КОНСОНАНТСКИХ ГРУПА УНУТАР НОВИХ АНГЛИЦИЗАМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Процеси глобализације остварили су јак утицај на лингвистичком плану, нарочито када је реч о приливу англицизама у европске језике. Контактна лингвистика достигла је свој пуни развој, а значајне референце из ове области настале су и на плану србистике. Подстакнути актуелношћу ових лингвистичких збивања, усмерили смо своје истраживање ка фонолошкој адаптацији англицизама у српском језику. Услед комплексности и обима проблематике, фокус овог рада остаје на питању трансфонемизације консонантског система енглеског језика у српским репликама. Анализа дистрибуције консонаната у англицизмима указује на значајне фонолошке иновације у српском фонетском систему.

Кључне речи: трансфонемизација, редистрибуција, консонанти, англицизми, модел, реплика, позајмљенице.

Увод

Препознатљивост једног језика заснована је, пре свега, на специфичној акустичкој перцепцији, тако да када чујемо његову (из)говорну варијанту, чак иако не разумемо садржај изречених реченица, иако никада нисмо учили тај језик, можемо на основу ранијих интеркултуралних искустава (као што су слушање музике, гледања филмова и ТВ програма са разних меридијана) препознати или претпоставити о ком се (светском) језику ради. Практично, савремени човек лако перцепира акустичку диференцијалу између азијских (кинеског, јапанског, корејског), арапских, или говора афричких племена, а о европским, посебно светским језицима (енглески, немачки, француски, руски), да и не говоримо. Заправо, звучна страна језика у својој платформи има фонолошки састав, број гласова и њихове особине, распоред фонема унутар речи, као и акцентуацију. И без теоријског знања лако ћемо разликовати различите варијанте гласа *p* од српске, преко француске до енглеске фонетике. На основу акустичког утиска, наш језички осећај ће

неке језике перцепирати као „тврде“, „грубе“, „тешке“, а друге као музикалне, мелодичне, течне, конотирајући у вези са овим особинама и естетске категорије лепог или ружног.¹

Лингвистичка теорија овакве предрасуде утемељује у особинама фонолошког система једног језика, будући „да су фонеме једног система неједнако функционално оптерећене“ [Симић, Остојић, 1989: 199]. Ниска фреквенција гласова може бити изазвана различитим моментима у језику: фонолошким (супстиуције, метатезе, контракције, интеграције, инерполације, екстраполације...), морфолошким (које изазивају спојеви морфема унутар речи), контурним ограничењима (иницијална, медијална, финална позиција у речи), те ритамским (зависе од слоговне структуре речи).

Савремени језички трансфери под утицајем глобализације прете да, под јаким утицајем англизације, измене акустичку слику већине језика, па тако и српског. Показује се да „најчешће под утицајем страних језика, неке дистрибуционе могућности могу врло снажно ширити и тамо где се нису могле ни замислити. Најбоља потврда за то налази се у структури завршених консонантских група у српском фонолошком систему“ [Петровић, Гудурић, 2010: 391].

Предмет и циљеви истраживања

Наше истраживање усмерено је ка утврђивању процеса трансфонемизације и степена адаптираности консонантског система новијих англицизама. Под новијим англицизмима подразумевају се они који су обележили лексичко подручје српског језика у последње две деценије нашег доба. Корпус је ексцерпиран из дневне, недељне и месечне штампе, из радијских и телевизијских емисија, те разговорног језика. Фундамент истраживања налази се у Речнику новијих англицизама [Васић, Прћић, Нејгебауер, 2001], у коме су одреднице утемељене лингвистичком експертизом систематизације, стандардизације и кодификације у српском језику, ради уједначавања и поједностављења правописне норме, јер неадекватна адаптација – „у којој значајна улога припада површности, произвољности, случајности – али и необавештености, те одсуству жеље и потребе да се такво стање поправи – јесте настанак, насумична употреба, а потом и устаљивање, више паралелних облика једног те истог енглеском имена у нашем језику...“ [Прћић, 2008: 22].

Истраживачко упориште засновано је на теорији језика у контакту, Рудолфа Филиповића, и на теорији фонолошке дистрибуције, Драгољуба

¹ Наиме, тзв. тврди и груби језици имају нагомилане сугласничке групе или експираторне ударе на тачно одређеном слогу (што изазива монотонију), док мелодични језици имају велику фреквенцију чистих тонова, тј. вокала, или богат (политонични) прозодијски систем.

Петровића и Снежане Гудурић. У контактної лингвистици, прихваћено је да у процесу трансфонемизације може до иновација у фонолошком систему доћи ако постоји празно место које се може активирати под утицајем језика даваоца. Како оваква могућност није изражена у фонемском инвентару српског језика,² иновација се дешава на плану дистрибуције фонема у сугласничким групама. Важно је нагласити да се, иако је дистрибуција фонема у нашем језику у начелу слободна, ограничења ипак јављају у саставу и распореду консонантских група. Стога је и циљ истраживања усмерен ка дијагностиковању нових модела сугласничких група импортираних из енглеског у српски језик, применом методе дистрибутивне анализе консонантских скупова у различитим позицијама у речи (у иницијалној, медијалној и финалној позицији).

Дистрибуција консонантских скупова

Енглески језик је, за разлику од српског, обележен консонантским скуповима и значајним бројем консонаната дистрибуираних унутар речи.³ Док је у току свог развјетка енглески губио вокале у ненаглашеним слоговима, српски језик је, услед бројних гласовних промена упрошћавао сугласничке групе и губио сугласнике, при чему је постојеће сугласничке скупове једначио по месту, начину творбе и звучности, претварао сонанте у вокале на крају слога и крају речи (промена *л* у *о*, вокално *л* мењао у *у*), док је полугласник у одређеном положају прерастао у вокал *а* (тзв. непостојано *а*). Када се два језика у контакту тако снажно разликују у фонемској дистрибуцији као српски и енглески, неслагање у дистрибуцији може довести до фонемске редистрибуције и изазвати структуралне промене фонолошког састава језика примаоца.

Петровић и Гудурић константују да је претходна „тенденција ка редуцирању инвентара консонантских група у српском језику 'преокренута' пред налетом лексике из страних језика и довела до тога да се оне почну врло снажно ширити и на оне позиције у којима су раније биле незамисливе, чиме су сва стара дистрибуциона правила порушена, а онима која су наново успостављена број дистрибуционих могућности драматично је повећан“ [Петровић, Гудурић, 2010: 424]. С обзиром на ову констатацију, у циљу истраживања измена на плану дистрибуције консонаната у неоло-

² Посебан реферат посвећен овој теми, под називом: *Фонолошка адаптација нових англицизана у српском језику*, аутор је саопштио на конференцији Филолошког факултета у Софији 2014. године, а који ће бити публикован у оквиру зборника радова са тог скупа.

³ Консонантски систем енглеског језика, иначе, броји 24 сугласника, а српски – 25 (енглески нема глас *ц*).

гизмима енглеског порекла, у централном делу рада елаборираћемо иновирани сугласничке скупове у иницијалној, медијалној и финалној позицији у речи, у новијим англицизмима (који нису обухваћени ранијом анализом Рудолфа Филиповића).

Почетне групе консонаната

Генерално посматрано, укупан број почетних двочланих и трочланих консонантских група у српском језику своди се на 140, од чега је двадесетак страног порекла [Петровић, Гудурић, 2010: 425]. У овој позицији најјачи је отпор консонантској редистрибуцији под утицајем енглеског језика. По Филиповићу, праве иновације на почетку англицизама тичу се сугласничких група **фл-** и **фр-**, а ми посебно уочавамо и групу **фј-**, која се не може сматрати сасвим новом, будући да се већ одомаћила у претходно увезеној речи *фјорд*, али је комбинација иницијалне консонантске групе са јотом још увек веома необична у нашем језику (ако изузмемо ијекавске изразе) и звучи „страно“ и у осталим, истина малобројним, сугласничким комбинацијама (*бјути*, *тјунер*, *фјужн*).

Двочлани скупови у иницијалној позицији:

• **бл-** (*блог*, *блокер*, *блеф*, *блокбастер*); **бј-** (*бјути*); **бр-** (*бранч*, *брокер*, *брици*, *бренди*, *брифинг*, *брејнсторминг*, *браузер*, *бројлер*);

• **гл-** (*глобални*, *гламур(озни)*, *гламуризација*); **гр-** (*грув*, *грукати*, *грејс-период*, *графити*, *грил*, *гроги*);

• **др-** (*дресинг*, *дриблати*, *дропс*, *дринк*, *дрил*, *драјв*, *драфт*);

• **кл-** (*клиринг*, ((*видео*)) *клип*, *клипсе* ((*на минђушама*)), *клонирати*);

кр- (*крејзи*, *крос*, *крекер*);

• **пр-** (*преферирати*, *преференција*, *провајдер*, *принтерски*, *прес*, *профил*, *принтати*, *промоција*, *презентација*, *програмер*, *промо*, *промотер*, *презентер*, *провајдинг*);

• **ск-** (*скенер*, *скинхед*, *скор*); **сл-** (*слип мод*); **см-** (*смокинг*, *смуки аис*);

сп- ((*сајбер*) *спејс*, (*cyber space*), *спам*, *спамовати*, *спа-центар*, *спиновати*); **ст-** (*стејџ*, *стар* ((*медијска звезда*), (*лав*) *стори* (*story*), *старт*, *стартовати*, *стандардизовати*);

• **тј-** (*тјунер*); **тр-** (*треш*, *тренд*, *трилер*);

• **фл-** (*флопи*, *флајер*, *флерт*, *флеш-меморија*, *флорални*, *флешбек*);

фј- (*фјужн*); **фр-** (*фронт*, *фронтмен*, *фрик*, *френд*, *фриз*, *френч* (*маникир*), *фрапе*, *фрапирати*, *фривер*, *фризби*).

Трочлани скупови у иницијалној позицији

скр- (*скрловати*, *скрин*, *скрининг*, *сквош*); **стр-** (*стреч*).

Средишње сугласничке групе

Када је реч о консонантским скуповима у медијалној позицији, највећи број њих се остварује у групи двају консонаната, док је скуп консонант + сонант редукованији у домаћој традицији. Ових комбинација има највише, будући да велики број њих настаје услед предвајања слоговном или морфемском границом, како у домаћим, тако и у новим речима енглеског порекла. Петровић и Гудурић констатују око 530 оваквих група (двочланих, трочланих, па и четворочланих), међу којима постоји и незанемарљив број иновација изазваних утицајем страних језика, прецизније – око 200 сугласничких група [Ibidem: 425].

Двочлани скупови у медијалној позицији:

- **-бл-** (*естаблишмент, набликрилејнс*); **-бр-** (*селебрити*);
- **-гл-** (*параглајдинг*); **-гр-** (*агримент*);
- **-дб-** (*фидбек*); **-дв-** (*адвертајзинг*); **-дл-** (*дедлајн*);
- **-зл-** (*пuzzle*); **-зб-** (*чизбургер*); **-зн-** (*бизнис*);
- **-јб-** (*сајбер простор*); **-јв-** (*скубадајвинг*); **-јд-** (*параглајдинг*); **-јз-** (*адвертајзинг, органајзер, еквилајзер*); **-јл-** (*ајлајнер, мејлинг-листа, спојлер, трејлер*); **-јк-** (*мејкан*); **-јм-** (*плејмејкер, тајмаут, тајмер, тајминг, тајмшер*); **-јн-** (*ајлајнер*); **-јп-** (*бајпас*); **-јс-** (*фејсбук, фејсбучити, плејстејшн*); **-јт-** (*фајтер, хајтек, рејтинг*); **-јџ-** (*дајџест, мејџор, пејџер, тинејџер*);
- **-кб-** (*блокбастер*); **-кл-** (*буклет, рециклирати*); **-км-** (*вокмен*); **-кп-** (*цекпот*); **-кр-** (*микрочип, микропроцесор*); **-кт-** (*интерактиван, најадиктивнији*); **-кџ-** (*акцидент, конекција, липосуција*);
- **-лб-** (*билборд*); **-лв-** (*инволвиран*); **-лд-** (*холдинг, бодибилдер, билдовати*); **-лг-** (*голгетер*); **-лк-** (*фулконтакт*); **-лн-** (*велнес центар*); **-лт-** (*мултимедија, мултикултурални, мултитаскер, мултиплексер*); **-лф-** (*селфи*);
- **-мб-** (*хамбургер, џамбо*); **-мп-** (*компетиција, компетенција, џампинг, кампинг, компилација, кампус, компакт, компатибилан*);
- **-нв-** (*инволвиран, инвајт, конвертовати, конвертер*); **-нг-** (*бинго*); **-нд-** (*андерграунд, хендаут, трендсетер, хемендегс*); **-нз-** (*сензор, конзола*); **-нк-** (*дринкер, шанкер, инкорпорирати, нетбанкинг*); **-нл-** (*даунлоуд, онлајн*); **-нп-** (*инпут*); **-нс-** (*инсерт, фенси, консалтинг*); **-нт-** (*интернет, ентер, интерполирати, интерактиван, антивирусни, (ис)принтати, интерфејс, интерком, контактирати, контејнер, маунтинбајк*); **-нф-** (*конфигурација*); **-нх-** (*скинхед*); **-нџ-** (*концентратор*); **-нџ-** (*енџин, бандиџампинг*);
- **-пд-** (*андејтовати*); **-пг-** (*апгрејд*); **-пл-** (*апликација, аплицирати, риплеј*); **-пт-** (*лаптоп*); **-пџ-** (*опција*);
- **-рб-** (*дерби, ербег*); **-рв-** (*сервер, форвардовати, супервизор*); **-рг-** (*чизбургер, хамбургер, фишбургер, органајзер*); **-рд-** (*форвардовати, кардиган, бордингпас, овердозирати се*); **-рк-** (*баркод, даркер, еркондишн, маркер, маркетинг, маркет*); **-рл-** (*старлета*); **-рм-** (*перформанс*); **-рн-** (*ин-*

тернет); **-рп-** (интерполирати, инкорпорирати, мастерпис); **-рс-** (пирсинг, киберспејс, курсор); **-рм-** (форматирање); **-рн-** (интернет); **-рт-** (картинг, партиципација, парти, сертификат, чартер, адвертајзинг, виртуални, портабилан); **-рф-** (перформанс, сурфовати, интерфејс, перфектно); **-рш-** (афтершејв);

• **-св-** (пасворд); **-ск-** (ескапизам, ескалација, диско, дискета, мулти-таскер, баскет); **-сн-** (антивирусни); **-сп-** (респектибилан); **-ст-** (мастер, кастинг, хостел, естаблишмент, холистички, муст хев, тастатура, бло-кбастер, хостеса);

• **-тб-** (нетбанкинг, ноутбук); **-тв-** (кетвок, твитовати, твитер, твит, твикс (врста чоколадице)); **-тд-** (хотдог); **-тн-** (фитнес); **-тр-** (рет-ро); **-тп-** (аутпут); **-тф-** (аутфит);

• **фл-** (офлајн, тефлон); **-фс-** (офсет); **-фш-** (офшор);

• **-чв-** (начворк); **-чм-** (атачмент); **-чп-** (тачпед);

• **-шб-** (фишбургер); **-шм-** (естаблишмент);

-цм- (менаџмент).

Трочлани скупови у медијалној позицији

• **-јдм-** (трејдмарк); **-јмш-** (тајмшер); **-јсл-** (фејслифтинг); **-јст-** (иојстик); **-јтб-** (скејтбоард); **-јтш-** (лајтшоу);

• **-кгр-** (бекграунд); **-ксп-** (експерт); **-кст-** (бекстејџ, екстази); **-ксц-** (ексцерирати);

• **-лдт-** (олдтајмер); **-лкш-** (милкшејк);

• **-мбл-** (асемблер, асемблирање, скрембловати); **-мпј-** (комјутер);

-мпл- (имплант);

• **-ндх-** (секондхенд); **-нст-** (инстант, инсталирати); **-нтм-** (фронт-мен); **-нтр-** (интро);

• **-пст-** (липстик);

• **-ргр-** (андерграунд); **-ркл-** (мастерклас); **-ркш-** (воркишоп); **-рпл-** (ферплеј); **-ртр-** (кертрици);

• **-спл-** (дисплеј); **-стс-** (бестселер); **-стп-** (постпејд); **-стф-** (фаст-фуд);

• **-шнв-** (фешнвик).

Вишечлани медијални скупови

• **-јнст/р-** (брајнсторм, мејнстрим); **-јткл-** (најтклуб); **-јфст-** (лајфстајл);

• **-ндск-** (лендскејп); **-ндтр-** (саундтрек); **-нспл-** (трансплатација); **-нстр-** (инструментал);

• **-пстр-** (апстракт);

• **-рнфл-** (корнфлекс);

• **-чскр-** (тачскрин).

Финални консонатски скупови

Најизраженије иновације у редистрибуцији фонема у новим англицизмима извршене су управо у структури сугласничких група на крају речи. „Продор стране лексике донео је, међутим, и у овој позицији мноштво нових консонатских група“ [Ibidem: 417]. Наиме, српски језик изворно има четири финалне сугласничке групе: -ст, -шт, -зд, -жд. Но, упливом речи страног порекла у току прошлог века одомаћиле су се и сугласничке групе у финалној позицији, типа: -нт (студент), -нд (фонд), -кт (дијалект), -јз (парадајз), -пс (хапс), -лм (филм), као и бројне друге, којима придодајемо и следеће:

Двочлани финални консонатски скупови

- **-јв** (*рејв, њуејв, драјв, лајв*); **-јд** (*постпејд, припејд, трејдмарк*); **-јк** (*лајк, шејкер, хитмејкер, римејк*); **-јл** (*мејл, фајл, стајл*); **-јм** (*зејм, фрејм*); **јн**– (*дизајн, онлајн, офлајн*); **јп**– (*искејп (beauty escape)*); **-јс** (*интерфејс, спејс шатл, грејс (период)*); **-јт** (*бајт, андејт, дејт, сајт, гејт, копирајт*); **-јф** (*лајф*); **-јц** (*њуејц, стејц*);
- **-кл** (*дебакл, спектакл*); **-кс** (*факс, микс, кикс*);
- **-лк** (*фолк*); **-лт** (*хелт, холтер*); **-лф** (*селф, халф*);
- **-нг** (*сонг, холдинг, мониторинг, брифинг, филинг, хепенинг, пирсинг, допинг, џогинг, кастинг, кетеринг, визитинг, брајнсторминг, допинг, шопинг*); **-нд** (*френд, андерграунд, бренд, стенд бај, тренд*); **-нк** (*линк, фанк(и), панк*); **-нс** (*перформанс*); **-нт** (*принт, маунт, џоинт, агримент, трансплант, имплант, фонт, атачмент, фронт, естаблишмент, џоинт, акцидент*); **-нч** (*линч, инч, бранч*); **-нц** (*челинци, граници*);
- **-пс** (*чипс, флипс*);
- **-рд** (*хард диск, пасворд, билборд*); **-рк** (*марк*); **-рт** (*смарт, експерт, смарт, инсерт, флерт, арт*);
- **-ск** (*диск*); **-ст** (*фаст, дајмест, тост*);
- **-тл** (*шатл, титл*); **-шн** (*еркондишн, фешн, сеин, сломоушн*);
- **-фт** (*фејслифт, драфт, сафт*).

Трочлани финални консонатски скупови

- **-јдс** (*ејдс*);
- **-кст** (*хипертекст*); **-кшн** (*фикшн*);
- **-нгл** (*сингл, џингл*); **-нтс** (*пентс*).

Четворочлани финални консонатски скупови

- **-јшнс** (*таблик рилејшнс*).

Закључак

Резултати овог истраживања иду у прилог полазној тези да је у новим англицизмима присутна редистрибуција фонема у консонантским скуповима у различитим позицијама у речи. У односу на претходна истраживања Рудолфа Филиповића уочено је учесталије присуство још разноврснијих вишечланих сугласничких група, сходно повећаном приливу речи енглеског порекла у српски језик. Иновација је најизраженија у њиховој финалној позицији. Значајне су иновације остварене и у медијалној позицији, док је иновација најмање изражена на почетку речи, јер је већина сугласничких група присутна и у самим словенским речима.

Ови закључци указују на заокрет у фонолошком развоју српског језика у односу на његово традиционално наслеђе и претходни историјски развитак, са јасно израженом тенденцијом да се сугласничке групе лимитирају на двочлане и, ређе, трочлане, а да се оне сасвим уклоне са финалне позиције у речима. Не само да се квантитативно и квалитативно обогати број и састав сугласничких група на почетку и унутар речи, него је уплив бројних англицизама донео велики број сугласничких група позиционираних на крају речи. Оваквим интензитетом иновирања сугласничких скупова може се лако десити да српски језик неосетно добије нови акустички лик и изгуби своју фонетску препознатљивост, развијајући се у правцу „срблиша“.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Васић, Прћић, Нејгебауер, 2001: V. Vasić, T. Prčić, G. Nejgebauer, *Do you speak anglosrpski? Rečnik novih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.
- Петровић, Гудурић, 2010: Драгољуб Петровић, Сенжана Гудурић, *Фонологија српскога језика*. Београд: САНУ, Београдска књига и Матица српска.
- Јањић, 2010: М. Јањић, (Англо)српски књижевни језик у огледалу популарних женских часописа, у: *Језички систем и употреба језика*. Крагујевац: ФИЛУМ. 311-323.
- Јањић, 2011: М. Јањић, Језичка акултурација и интерференције у говору средњошколаца – на примеру рецепције нових англицизама, у: *Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности*, Књ. I, Крагујевац: ФИЛУМ. 269-279.
- Јањић, 2012: М. Јањић, Језик фејсбука – нови идентитет глобалистичких комуникација, *Српски језик XVII*, серија I Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика. 559-577.
- Јањић-Чутура, 2012: М. Јањић, И. Чутура, *Простор, време, друштво – сусрети у језику*. Јагодина: Педагошки факултет у Јагодини.
- Кристал, 1985: Kristal Dejid, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit.

- Панић-Кавгић, 2006: О. Панић-Кавгић, *Koliko razumemo nove anglicizme*, Novi Sad: Zmaj.
- Прћић, 2005: Твртко Прчић, *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.
- Прћић, 2009: Твртко Прчић, *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*. Novi Sad: Zmaj.
- Симић, Остојић, 1989: Р. Смић, Б. Остојић, *Основи фонологије српскохрватског књижевног језика*. Никшић: Универзитетска рибеч.
- Стојчић, 2006: V. Stojčić, *Englesko-srpski rečnik novih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj. 2006.
- Филиповић, 1986: R. Filipović, *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU i Školska knjiga.
- <http://abc.amarilionline.com/samoglasnici-u-engleskom-jeziku-izgovor-i-fonetska-transkripcija/>.
- <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/attachment>.

Marina S. Janjić

PROCESSES OF PHONOLOGICAL ADAPTATIONS OF KONSONANT'S SYSTEM IN CURRENT ANGLICISMS IN THE SERBIAN LANGUAGE

(Summary)

The processes of globalization have made a strong impact on the linguistic level, especially when it comes to the influx of anglicisms in European languages. Contact linguistics has achieved its full development, a major reference in this field were made on the plan of serbian language. Encouraging by actuality of these linguistic events, we focused on research to the phonological adaptation of konsonant's system in current anglicisms in the Serbian language. Due to the complexity and scope of the problem, the focus of this paper remains in question of konsonant's system of English to Serbian replicas. The analysis of the distribution of consonants in anglicisms will point out the significant phonological innovations in Serbian phonetic system.

Key words: phonological adaptation, consonants, anglicisms, model, replica, loanwords.

